

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

2004/09

Szent István ünnepe alkalmából
a Magyar Köztársaság elnöke, *Mádl Ferenc*
a MAGYAR KÖZTÁRSASÁG ARANY ÉRDEMKERESZT
(POLGÁRI TAGOZATA) kitüntetést adományozta
Donáthné Muntag Ildikónak,
az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetőjének.

A nemzeti kulturális örökség minisztere, *Hiller István*
magas színvonalú közgyűteményi munkájáért

SZÉCHÉNYI FERENC-díjat adományozott
dr. Horváth Tibornak,
az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum
nyugalmazott főigazgatójának.

A könyvtári területen
hosszabb időn át végzett kiváló tevékenysége elismeréseként

SZINNYEI JÓZSEF-díjat adományozott
Yamajiné dr. Apor Évának,
a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Keleti Gyűjtemény osztályvezetőjének;
Berke Barnabásnénak,
az Országos Széchényi Könyvtár Gyűjteményfejlesztési Főosztály
és Nemzeti Bibliográfiai Központ irányítójának;
Gellér Ferencné dr.-nak,
a debreceni Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár igazgatójának;
Pallósiné Toldi Márta PhD-nek,
a szombathelyi Berzsényi Dániel Könyvtár igazgatójának;
dr. Redl Károlynak,
az Országgyűlési Könyvtár tájékoztatási igazgatójának;
Szabó Sándornak,
a British Council Könyvtára igazgatójának.

**A kitüntetett kollégákra büszkék vagyunk,
kitüntetésükhöz szívből gratulálunk!**

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

13. évfolyam 9. szám

2004. szeptember

Tartalom

<i>Könyvtárpolitika</i>	
Könyvtár – esély a jövőhöz	3
<i>Fórum</i>	
Sáráné Lukátsy Sarolta: Hol a(z iskolai) könyvtáros mostanában?	7
Gale Virtuális Referenzs Könyvtár	10
<i>Konferenciák</i>	
Helyismeret – Digitalizálás – Európai Unió	12
Monok István: Helyismereti célú digitalizálás és a Nemzeti Digitális Könyvtár	14
Drótos László: Az elektronikus publikálástól az elektronikus könyvtárákig	20
Takáts Béla: Séta az erdőben	24
<i>Műhelykérdések</i>	
Balla Mária: A helyismereti információkeresés és a világháló	29
Balla Ildikó: Az információ és a könyvtár szerepe sikeres életpályák alakulásában	36
<i>História</i>	
Sántháné Antal Sára: Budapestről betűkben és bitekben	44
Fogarassy Miklós: Ködképek egy könyvtáros múltjából (6)	52
<i>Perszónália</i>	
Witthinghof Judit: Sándori Zsuzsanna (1957–2004)	56
Rády Ferenc: Benedek Jenő (1916–2004)	57
<i>Könyv</i>	
Bartók Györgyi: Könyvtári évszázad Hódmezővásárhelyen	59

From the contents

The 36th Annual Conference of the Association of Hungarian Librarians (12);
The 9th national conference of the Organisation of Local Studies Librarians (Association of Hungarian Librarians) about the relationship of local studies and digitalisation (the papers of *István Monok*, *László Drótos* and *Béla Takáts*) (14)

Cikkeink szerzői

Balla Ildikó, egyetemi hallgató; *Balla Mária*, a Kaposvári Egyetem főiskolai karának oktatója; *Bartók Györgyi*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Drótos László*, az OSZK munkatársa; *Fogarassy Miklós*, könyvtáros, esszéíró, kritikus; *Monok István*, az OSZK főigazgatója; *Rády Ferenc*, az OSZK főigazgató-helyettese; *Sántháné Antal Sára*, a FSZEK munkatársa; *Sáráné Lukátsy Sarolta*, könyvtári szakértő, Szeged; *Takáts Béla*, a Szolnok Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Wittinghof Judit*, a Richter Gedeon Rt. Műszaki Könyvtárának munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Bartos Éva (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Győri Erzsébet,
Kenyéri Kornélia, Poprády Géza**

Szerkesztik:

Mezey László Miklós, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;
Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Könyvtári Intézet, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Felelős kiadó: **Dippold Péter**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Freier László**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 4200 forint. Egy szám ára 350 forint
HU-ISSN 1216-6804

Könyvtár – esély a jövőhöz

2004. július 29–31-én rendezte meg a Magyar Könyvtárosok Egyesülete 36. vándorgyűlést Miskolcon. Aki valamikor – remélhetőleg minél hamarabb – arra vállalkozik majd, hogy megírja a vándorgyűlések történetét, különös összefüggésekre mutathat majd rá. Nyilván tipizálni, típusonként csoportokba fogja osztani e rendezvényeket. Egészen biztos, hogy az MKE legutóbbi két vándorgyűlését (a tavalyi nagykanizsait, lásd 3K 2003. szeptember), valamint az ideit egy, a szokásosnál is szorosabban összetartozó, nagy belső kohéziót mutató, végtelenül tudatos megtervezésről árulkodó csoportba fogja majd sorolni. Az összefüggés, a kohézió ugyanis minden elmélyültebb vizsgálódás nélkül is szembeszökő. A két említett vándorgyűlés *egyetlen* nagyobb egység egymásra épülő, egymást folytató, kiegészítő részének tűnik, és feltehető, de egyben reménykeltő is, hogy a következő is ezt a tendenciát, az egymásra épülését fogja mutatni. Nehéz is szólni a mostani vándorgyűlésről úgy, hogy a beszámoló ne utaljon szinte állandóan az előzményre. Nos, a nagykanizsai vándorgyűlés *A könyvtár – kapu a világra* címet viselte, és témáját már előzetesen így jelölte ki:

„A könyvtár különleges helye ízekre szabdalt világunknak: kapu a munka, a tanulás, a kikapcsolódás és a társadalmi érintkezés világára. Az ember tevékenységének sokféleségében lehet jelen nálunk. A könyvtárról kialakult kép mégis valami más. Mit tud rólunk a felhasználó? Mit tud rólunk a társadalom? Mit engedünk megmutatni magunkból?” (No és természetesen erről is volt szó igen elmélyülten, igen sokoldalúan és differenciáltan Nagykanizsán.)

A mostani vándorgyűlés bejelentkező sorai sem kevésbé veretesek, most is valódi lényegszemléletről árulkodók. Érdemes ezeket is igen nagy figyelemmel újraolvasni:

„Sok szó esik napjainkban az esélyegyenlőségről, esélykülönbségről, esélyteremtésről. Alapvető emberi jog, hogy minden ember egyenlő méltóságú személyként élhessen, mondja ki az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előremozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény. Az egyenlő esélyek biztosítása az Európai Unió egyik legfontosabb politikai célja, annak alapértékei közé tartozik. Az egyenlő esélyek biztosítására irányuló közösségi politika változó tartalommal ugyan, de az Európai Unió megalakulása óta a Közösség napirendjén szerepel. Az esélyegyenlőség biztosítása döntő feltétele a demokratizmusnak, az európai állampolgárrá válásnak. Demokrácia és esélyegyenlőség lényegileg tartoznak össze.

Az Európai Unióhoz való felzárkózásunk során előtérbe kerültek az egyenlő esélyek biztosításával kapcsolatos tennivalók, az esélyteremtés különböző szinterein megfogalmazódtak a feladatok. A hazai könyvtárügy stratégiájában is alapelveként jelenik meg az esélyegyenlőség biztosítása az információhoz való szabad és korlátlan hozzáférés terén.

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete – a hazai könyvtárügy stratégiájával összhangban – kiemelt feladatának tartja, hogy az esélybiztosítás mikéntjének nem

egyszerű kérdésére válaszolva felmutassa a társadalom, az állampolgár számára a könyvtár nyújtotta széles körű esélyteremtést, az egyenlő részvétel lehetőségeit. Vallja, hogy nyitottságával, szolgáltatásai sokszínűségével, az információhoz való sokoldalú hozzáférés biztosításával a Könyvtár – esély a jövőhöz.

Az MKE 36. vándorgyűlését is ebben a témakörben, szellemben és címmel rendezi meg ez évben Miskolcon. A hátrányosság fogalmát komplexen értelmezve a rendezvény az egyes szekciókon keresztül a hátrányos helyzet más-más színterét, típusát (fogyatékosággal élők, kistérségek, az etnikai kisebbség, a szociálisan hátrányos helyzetűek, a nők, gyerekek, nyugdíjasok, stb.) vizsgálva mutat rá a könyvtárban hozzáférhető, megszerezhető esélyre, mert a jelen nyújtotta esély maga a jövő.

Ha kérdezik, miért kell mindezt tennünk? Mert közös a világunk!”

Talán nem is szükséges mondanunk, hogy a fenti, alapvető fontosságú szöveg szerzője az MKE elnökhelyettese, Bakos Klára. Amire külön is szeretnénk felhívni a figyelmet ebben a szövegben, az címszavakkal is jelölhető: Európai Unió, a könyvtáriügy stratégiája, a könyvtárak szerepvállalása. És e címszavak nyomatékosíthatják azt is, amit előljáróban fejtegettünk: a kapcsolatot az előző vándorgyűlés tematikájával. De külön is érdemes valamiről – még így általánosságban – szólnunk. Arról, hogy nem egyszerűen valamely kívülről, máshonnan jövő problematikát tematizált a vándorgyűlés, hanem mindenekelőtt egy belső fejlődés (stratégia!) eredményeképp törekedett szembenézni – még hozzá módszeresen és rendszeresen – a kihívásokkal. És ez a módszeresség és rendszeresség tette részint igen jelentőssé a vándorgyűlést, részint igen gazdaggá a programját. Hisz nem egyszerűen fontos vagy kevésbé fontos, de egymáshoz csak lazán kapcsolódó kérdéskörök pertraktálásáról volt szó (mint oly sok, egyébként hasznos eredményeket hozó korábbi vándorgyűlésen), hanem egyetlen, igaz, roppant szerteágazó téma mindenoldalú megközelítéséről. Ez elsősorban a szekcióülések anyagán látható és dokumentálható. Mielőtt azonban a valamiképp mégiscsak a legfontosabbra, a szekcióülésekre vetnénk egy pillantást, szólnunk kell a korántsem csupán protokolláris-reprezentatív plenáris üléséről.

Hogy mennyire nem csupán protokollról volt szó, azt már az egyébként valóban ilyen jellegű üdvözlő beszédek is érzékeltethették a hallgatósággal. Hisz a város és a megye vezetői elsősorban arról szóltak, megindokolva ezzel a vándorgyűlés helyszínének kiválasztását is, hogy Miskolc és Borsod-Abaúj-Zemplén megye szolgáltak terepül épp ennek a vándorgyűlésnek, hogy épp e város és épp e megye halmozottan hátrányos helyzetűnek bizonyult a rendszerváltozás utáni időkben, és arról, hogy miként sikerült a kultúra, a művelődés révén és segítségével kilábalniuk, miként sikerült esélyt teremteniük városuknak és megyéjüknek. (Igen szépen szólt erről a vándorgyűlés vendéglátójának, a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtárnak az igazgatóasszonya, *Venyigéné Makrányi Margit* is: „A Vándorgyűlés idei programja – az esély, esélyteremtés, esélyegyenlőség, az egyenlőtlenségek leküzdésének kérdése – kiemelt jelentőségű megyénkben, ahol az utóbbi másfél évtizedben a talpon maradáshoz és fejlődéshez a megszokottól merőben eltérő lehetőségeket, új utakat kellett keresni”). Ám még ennél is kevésbé bizonyult protokollárisnak az ezúttal is jelenlevő kultuszminiszter, *Hiller István* előadása. Ez az osztatlan sikert kiváltott előadás egyúttal arra is példa lehet, hogy a jelenlegi vándorgyűlés – több szinten is –

szervesen ráépült az előzőre. Olyannyira, hogy Hiller István utalhatott, sőt idézhette nagykanizsai előadásából. Az ún. ötpontos könyvtárfejlesztési program, amelynek keretében 2006-ig minden nagyközségi könyvtárban kiépítik az internet-hozzáférést, változatlanul érvényben van, és – időarányosan – halad is a maga megszabott útján, akárcsak annak a programnak folytatása, hogy 350 könyvtárban megteremtük a széles sávú, rendkívül gyors adatátvitelt nyújtó internetkapcsolat lehetőségét, hogy a következő időszakban évente 50 kistélepülési könyvtárat újítanak fel, évi 250-250 millió forintos költséggel. És természetesen érvényben marad a gyűjtemények digitalizálásának programja is, akárcsak az a projekt, hogy az internet segítségével a világ kilencezer folyóirata válik teljes egészében, tizenhatezer pedig kivonatossan hozzáférhetővé a magyar könyvtárakban. Amikor a miniszter – reagálva mintegy a város és a megye vezetőinek üdvözlő szavaira, épp azokra, amelyeket mi is felidéztünk, valamint gratulálva az új utak, új esélyek megteremtésének miskolci, Borsod-Abaúj-Zemplén megyei „modelljéhez” – arról is szólt, hogy mi minden bízott a könyvtárosokra, mennyire alap- és kulcsszereplői ők azoknak a folyamatoknak, amelyek a legtágabb értelemben vett esélyegyenlőséghez vezethetnek. Sokak szívéből szólt a miniszter akkor is, amikor kiemelte, hogy az internet és a számítástechnika korában sem szabad elfelejteni olvasni, a könyvet és az olvasás élményét semmi sem pótolhatja. Arról is szólt, hogy a könyvtár jó befektetés, majd hozzátette: az intézmények látogatottsága, a kölcsönzői és az olvasói létszám folyamatos bővülése egyértelműen igazolja, hogy a magyar lakosság szívesen jár könyvtárba és szeret olvasni. Ezért is mondható ki, hogy az olvasás élményét, a könyvek értékét nem pótolja a modern technika (az valami egészen másra jó, akként viszont pótolhatatlan). Ebből pedig azt a következtetést szűrte le a miniszter, hogy olyan program összeállítására van szükség a szaktárcánál, amely felméri az olvasási szokások területén tapasztalható negatív tendenciákat, ezek feltárásán és megfordításán dolgozik. Rámutatott arra, hogy a kultúra mindig és mindenhol nemzeti kincs, nem lehetnek különbségek a városok és kistélepülések között. A magyar könyvtári hálózatban azonban nem azonosak a feltételek, az esélykülönbségek felszámolásáért fontos a kistérségi programok támogatása. A vándorgyűlés alaptémájára utalva azt hangsúlyozta, hogy a huszonegyedik században nem beszélhetünk társadalmi, gazdasági fejlődésről esélyegyenlőség nélkül, mindez nem függhet politikától vagy személyektől. Napjaink kölcsönös együttműködésre épülő világában a közös értékek és kihívások a könyvtárosokat is új eszközök és módszerek kidolgozására ösztönzik, ez a munka pedig segítő, tájékoztató, diszkriminációmentes progresszív megközelítést kíván. „A feladatok megoldását segítheti pénzügyi források koncentrációja, a könyvtárak és a fenntartó közötti együttműködés erősítése.”

A plenáris ülésen természetesen programba volt véve az esélyegyenlőségi miniszterasszony, *Göncz Kinga* részvétele is, ő azonban sürgős elfoglaltsága miatt nem jelenhetett meg, de a kormány esélyegyenlőségi programját és törekvéseit az Esélyegyenlőségi Kormányhivatal egyik vezető tisztviselője mutatta be a hallgatóságnak.

Tán az eddigi beszámolóból is világossá válhatott, miként körvonalazódott egyre inkább a tematika, miként kerültünk közelebb ahhoz, hogy immáron részleteiben is kifejeződhessen, miért, miben, mi által esély a jövőhöz a könyvtár. Ennek előtte, vagyis a szekciósülések immáron szigorúan szakmai pertraktumai előtt azonban feltelesenül szükség volt egy alapozó előadásra, amely azt boncolja, hogy maga a

könyvtár miként áll az eséllyel. Minekelőtte azt láthatnánk, mit és hogyan tehetünk az esélyegyenlőségért, azt kell számba vennünk, mi magunk hogyan is állunk ez ügyben. Ennek a magisztrális nagyelőadásnak, *Ramháb Mária A Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer esélynövelő lehetőségei* című exozéjájának teljes terjedelmében itt kellene állnia. (Sajnos, nem a 3K, hanem a TMT kapta meg közlésre.) Nem kevesebbről volt ugyanis szó Ramháb Mária előadásában, mint arról, hogyan is állunk mi, hogyan is állnak a könyvtárak esélyegyenlőség (pontosabb lenne esélyegyenlőtlenséget mondani) szempontjából: hol, mely könyvtáraknál koncentráldók épület, könyvtári tér, szakértő, képzett munkatársi gárda, gépesítettség, állomány, feltártsági szint, és hol vannak az üres, a kitöltetlen „helyek”. Adatok, adatok és adatok, a százalékokat, a nagyságrendeket remekül tükröztető grafikonok és képes ábrák sorakoztak és villódtak a hallgatóság előtt, ám ezeket az adatokat, grafikonokat és táblázatokat Ramháb Mária nagyszerűen, minden elméletieskedés nélkül értelmezte. Meggyőző és – sajnos – valószínűleg sokáig érvényes helyzetképet adott a Katona József Megyei Könyvtár igazgatóasszonya, mindannyiunknak szinte folyamatosan szemünk előtt kellene tartanunk megállapításait.

És azután, másnap, következtek a szekcióülések. Beszámolni, akárcsak hozzávetőleges képet is nyújtani a szekcióüléseken elhangzottakról, az előadásokkal legalábbis egyenrangú hozzászólásokról és vitákról akkor sem lehetne, ha nem egy ember írná e sorokat, hanem tucatnyi. Így inkább csak a speciális témákat sorjázthatjuk, bízva abban, hogy a legfontosabb mondanók, előadások napvilágot láthatnak a szaksajtó, nem utolsósorban a 3K hasábjain.

A Gyermekkönyvtáros Szekció *Mit tehetünk, teszünk a fogyatékkal élő és a hátrányos helyzetű gyerekekért?*, a Közkönyvtári Szekció *Esélyteremtés – néhány társadalmi csoport helyzete*, a Műszaki Könyvtáros Szekció *Esélyegyenlőség megteremtése tájékoztatás és kiadványok útján a kistérségek számára*, a Borsodi Szekció (igen, ilyen is volt!) *Együtt – az esélyteremtés lehetőségei Borsodban*, a Könyvtárostanárs és Társadalomtudományi Szekció *Élethosszig tartó tanulás – az esélyegyenlőség könyvtára*, a Szekció + (nem oldjuk fel az elnevezést!) *Könyvtárak és könyvtárosok nem hagyományos szerepkörben*, a Zenei Könyvtáros Szekció *A zenei élet a térség fejlesztésében* címmel járta körül témáit. Hogy mire jutottak, hogy egy-egy veretes mondatban miképp fogalmazták meg mondanójuk lényegét, együttgondolkodásuk „eszmei mondanóját”, azt a 3K következő számában közöljük. Akkorra válik hivatalossá a kanizsaihoz hasonló módon (lásd a koherenciáról fentebb mondottakat) egy-egy mondatban összegzett „önvallomásuk”, lényegi javaslatuk szövege. De az talán a címekből is láthatóvá vált, hogy nem lerágott csontokkal bajlódtak a különböző szekciókban.

Remek, kívülről is imponáló volt ez a vándorgyűlés. Hála érte első sorban a házigazdáknak, a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtáron túl az éppen nem csak helyszínnel szolgáló Miskolci Városi Könyvtárnak és a Miskolci Egyetemnek. De a legfőbb elismerés talán az MKE elnökösszonyát, Bakos Klárát illeti, aki kitálta, részleteiben nyilvánvalóan kitalálta azt a koncepciót, amelyet immáron két vándorgyűlés is igazolt. És aki nemcsak sziporkázó szellemességgel és filozófiai elmélettel szól a sajtó képviselőihez, a miniszterhez és az országos és helyi nagyságokhoz éppúgy, mint az első vándorgyűlést átélő szakos egyetemistákhoz vagy kezdő könyvtárosokhoz, de aki az előkészítésén túl a kivitelben is az oroszlanrész vállalta. (VK)